

اللَّهُ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ

١٥٢٤٣

دانشگاه قم

دانشکده الهیات و معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی أجل در عقود معاوضی در فقه و حقوق

استاد راهنما

حجت الاسلام و المسلمین دکتر سید علی اصغر موسوی رکنی

استاد مشاور

حجت الاسلام و المسلمین دکتر سید محمد جواد وزیری فرد

نگارنده

پروانه نیکوزاد شهرکی

۱۳۸۷ / ۲ / ۲۵

زمستان ۱۳۸۶

۱۰۵۲۴۳

بررسی

تاریخ: ۲۴/۱۱/۸۶

شماره: ۱۱/۵۳۵

پیوست:

« صورت جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد »

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر «عجل الله تعالی فرجه الشریف»

جلسه دفاعیه پایان نامه کارشناسی ارشد/ خانم: پروانه نیکوزادشهرکی رشته: فقه و مبانی حقوق اسلامی

تحت عنوان: بررسی اجل در عقود معاوضی در فقه و حقوق

با حضور هیأت داوران در محل دانشگاه قم در تاریخ: ۲۳ / ۱۱ / ۸۶ تشکیل گردید.

در این جلسه، پایان نامه با موفقیت مورد دفاع قرار گرفت و نامبرده نمره با عدد ۹۷/۷۵ با

حروف همزه و همزه درجی (بسیار)

با درجه: عالی ○ بسیار خوب ○ خوب ○ قابل قبول ○ دریافت نمود.

نام و نام خانوادگی	سمت	مرتبه علمی	امضاء
سید علی اصغر موسوی رکنی	استاد راهنما	استادیار	
سید محمد مهدی دوزیری فرد	استاد مشاور	استادیار	
سید یوسف علوی و ثوقی	استاد ناظر	استادیار	
امد مراد فانی	استاد ناظر	استادیار	
عسگر دیرباز	نماینده کمیته تحصیلات تکمیلی	استادیار	 ۲۲۲ ۲۸۷ / ۲ / ۲۵

نشانی:

قم، جاده قدیم اصفهان،
دانشگاه قم
کدپستی: ۳۷۱۶۱۴۶۶۱۱
تلفن: ۲۸۵۳۳۱۱

دورنویس:

معاونت آموزشی ۲۸۵۵۶۸۴

معاونت اداری ۲۸۵۵۶۸۶

معاونت دانشجویی ۲۸۵۵۶۸۸

پذیر امور آموزش و تحصیلات تکمیلی

نام و امضاء:

معاون آموزشی و پژوهشی دانشکده

نام و امضاء:

تقدیم به:

پیشگاه حضرت ولی عصر، امام زمان (عج)

و

بر آستانه کریمه اهل بیت حضرت فاطمه معصومه (ع)

تقدیر و تشکر

حقیقت هستی حضرت رب العالمین را سپاس که بر بنده خویش منت نهاد و به دیده رحمت به وی نگریست و توفیق قدم نهادن در مسیر علم و دانش را عطا کرد. پس از حمد و ثنای خدای تعالی که الطاف خاصه‌اش از آغاز تا پایان این نوشتار مشمول حال نگارنده بود، از تمام کسانی که به نحوی در تدوین این رساله مرا یاری کردند تشکر می‌کنم.

سپاسگزار از زحمات خالصانه اساتید بزرگوار، استاد راهنما حجة الاسلام والمسلمین دکتر سید علی اصغر موسوی رکنی و استاد مشاور حجة الاسلام والمسلمین دکتر سید محمدجواد وزیری فرد که اینجانب از محضر این دو بزرگوار بهره فراوان بردم. به ویژه نسبت به راهنمایی‌های عالمانه و مشفقانه استاد راهنما که توأم با متانت و صبر وافر بود و با تلاش فراوان در جهت هر چه بهتر ساختن این اثر مرا قرین منت خود نمودند. سلامتی و توفیق روز افزون این دو بزرگوار را از خداوند منان مسئلت دارم.

همچنین از خانواده‌ام که مرا در این امر همراهی کردند تشکر و قدردانی می‌کنم.

چکیده

این پژوهش با عنوان، «بررسی أجل در عقود معاوضی در فقه و حقوق» مسأله أجل و لزوم و عدم آن و مسائل مربوط به آن را در عقود با تکیه بر آرای فقهاء و حقوقدانان با هدف تبیین حدود و کیفیت أجل در عقود معاوضی مورد توجه قرار داده است.

در کتب فقهی و حقوقی بخش گسترده‌ای از مباحث را عقود تشکیل می‌دهند که این عقود خود به عقود معاوضی و عقود مجانی تقسیم می‌شوند. عقود معاوضی عقود هستند که به موجب آن یکی از طرفین، مالی به طرف دیگر می‌دهد و در اِذای آن مالی دریافت می‌کند. در عقود معاوضی گاهی أجل شرط صحت عقد می‌باشد و گاهی عدم آن شرط صحت عقد می‌باشد. از این رو در عقود زمانی مثل اجاره و مزارعه که عقود معوض و مؤجل هستند باید أجل در آنها ذکر شود و تعیین أجل در این عقود لازم و ضروری است.

برخی دیگر از عقود معوض ذکر أجل در آنها جز بطلان ثمره دیگری ندارد مثل عقد رهن و در برخی عقود جایز، ذکر أجل و عدم آن امکانپذیر است مثل مضاربه:

در فقه علاوه بر بیان نقش أجل در عقود، برای أجل شرایط و ضوابطی بیان شده که آنها باید مورد توجه قرار گیرد. در هر عقدی که أجل شرط صحت است به اتفاق همه فقهاء و حقوقدانان أجل باید مضبوط باشد و در آن احتمال زیاده و نقصان نرود. و در صورت عدم ذکر أجل یا مجهول بودن آن سبب بطلان عقد می‌گردد.

در این پژوهش تا حد امکان سعی شده است به بررسی نظرات حقوقدانان و فقهاء از طریق ادله نقلی و استنباطهای آنها در این رابطه پرداخته شود و هر عقدی با مسائل مربوطه آن در مبحثی جداگانه بیان گردیده است [بیع و اقسامش در فصل دوم و سایر عقود معاوضی در فصل سوم مورد بحث واقع شده است].

کلید واژه‌ها: أجل، عقد، معاوضه، فقه، حقوق.

فهرست مطالب

عنوان.....	صفحه
مقدمه.....	۱
فصل اول: کلیات	۴
بیان مسأله تحقیق.....	۵
سؤالات تحقیق.....	۵
فرضیه‌های تحقیق.....	۵
اهداف تحقیق.....	۶
ضرورت تحقیق.....	۶
پیشینه تحقیق.....	۶
روش تحقیق.....	۷
مبحث اول: تبیین واژه‌ها	۸
گفتار اول: أجل.....	۸
بند اول: معنای لغوی أجل.....	۸
بند دوم: معنای اصطلاحی أجل.....	۹
گفتار دوم: عقد.....	۱۰
بند اول: معنای لغوی عقد.....	۱۰
بند دوم: معنای اصطلاحی عقد.....	۱۱
الف) عقد در اصطلاح فقهی و شرعی:.....	۱۱
ب) عقد در اصطلاح حقوقی (contract):.....	۱۲

- بند سوم: اصطلاحات مشابه عقد..... ۱۳
- الف) التزام:..... ۱۳
- ب) عهد:..... ۱۳
- ج) تصرف:..... ۱۳
- د) قرارداد:..... ۱۴
- بند چهارم: فرق عقد و ایقاع..... ۱۴
- گفتار سوم: معاوضی..... ۱۵
- بند اول: معنای لغوی معاوضی..... ۱۵
- بند دوم: معنای اصطلاحی معاوضی..... ۱۵
- بند سوم: عقد معوض و غیر معوض..... ۱۶
- الف) تقسیم قراردادها بر حسب اقتضای معوض یا مجانی بودن آنها..... ۱۷
- ب) جهات افتراق معوض و غیر معوض..... ۱۸
- فصل دوم: أجل در عقد بیع و خيارات**..... ۲۰
- مبحث اول: بررسی أجل**..... ۲۱
- گفتار اول: مقدمات أجل..... ۲۱
- گفتار دوم: انواع أجل..... ۲۲
- بند اول: أجل قرار دادی..... ۲۲
- بند دوم: أجل قانونی..... ۲۳
- بند سوم: أجل قضایی..... ۲۳
- گفتار سوم: لزوم تعیین مدت أجل..... ۲۴
- گفتار چهارم: آثار أجل..... ۲۵
- بند اول: آثار پیش از حلول أجل:..... ۲۵
- بند دوم: آثار پس از سرآمد أجل مقرر:..... ۲۵
- الف) فرا رسیدن موعد أجل..... ۲۶
- ب) انصراف از أجل..... ۲۶
- ج) سقوط قراردادی أجل..... ۲۸

مبحث دوم: أجل در عقد بیع	۲۸
گفتار اول: اقسام بیع به اعتبار موعد تسلیم مبیع و ثمن	۲۹
۱- بیع نقد:	۲۹
۲- بیع کالی به کالی	۲۹
۳- بیع نسیه	۳۰
۴- بیع سلف (سلم)	۳۰
گفتار دوم: بررسی وضعیت حقوقی اقسام چهارگانه بیع در قانون مدنی ایران	۳۰
بند اول: بیع نقد	۳۱
بند دوم: بیع نسیه	۳۲
الف) مقتضای اطلاق عقد	۳۲
ب) اشتراط تعجیل ثمن	۳۳
ج) اشتراط أجل	۳۴
د) لزوم تعیین مدت أجل	۳۴
ه) شرط تعیین أجل	۳۵
و) حکم فروش به ثمن نقد یا به زیادتر از آن تا مدتی	۳۷
دلایل بطلان	۳۸
ز) جواز فروش بایع کالا را قبل حلول أجل ثمن	۳۸
ح) عدم وجوب دفع ثمن بر مشتری و عدم وجوب أخذ ثمن بر فروشنده	۳۹
ط) جواز فروختن کالا حال و مؤجل به زیاده از ثمن	۴۰
ی) زمان اعتبار قدرت بر تسلیم	۴۰
ک) ذکر أجل در مباحثه	۴۱
ل) اختلاف در نقدی و مؤجل بودن	۴۱
اختلاف در نقدی و مؤجل بودن	۴۱
۱. بیع قسطی	۴۲
۲. انواع بیع قسطی	۴۳
۳- شرط أجل در بیع قسطی	۴۴

- بند سوم: سلف (سلم) ۴۵
- شرایط سلف: ۴۵
- الف) لزوم تعیین أجل در بیع سلف ۴۶
- ب) وجود مبیع در سررسید أجل ۴۷
- ج) فروش مبیع پیش از فرا رسیدن أجل ۴۷
- د) تسلیم مبیع قبل از سررسید أجل ۴۸
- ه) تعیین أجل در سلف ۴۹
- و) حکم مدت دار بودن مقداری از ثمن در بیع سلف ۵۰
- بند چهارم: شرط عدم أجل در بیع صرف ۵۲
- بند پنجم: أجل در بیع ثمار ۵۳
- بند ششم: اجل در بیع شرط یا بیع خیاری ۵۳
- مسأله ۵۴
- مبحث سوم: شرط أجل در خیارات ۵۵
- گفتار اول: اقسام خیارات ۵۵
- گفتار دوم: مهلت اجرای خیار ۵۷
- بند اول: أجل در خیار مجلس ۵۸
- بند دوم: أجل در خیار حیوان ۵۹
- الف) مبدأ ایجاد خیار حیوان ۶۰
- بند سوم: خیار شرط ۶۱
- الف) تعیین أجل ۶۲
- ب): عدم ذکر اجل در خیار شرط ۶۳
- ج) مبدأ ایجاد خیار شرط ۶۴
- د) شرط حق فسخ دائم ۶۶
- بند چهارم: خیار غبن ۶۷
- الف) زمان اعتبار خیار غبن ۶۷
- ب) مدت اعمال خیار غبن ۶۸
- بند پنجم: خیار تأخیر ۶۹

۷۱.....	الف) مدت اعمال خیار تأخیر ثمن.....
۷۱.....	ب) خیار ما یفسد لیومه.....
۷۳.....	بند ششم: خیار رؤیت.....
۷۴.....	بند هفتم: زمان ایجاد خیار عیب.....
۷۴.....	الف) مرور زمان دعوی فسخ.....
۷۶.....	مبحث چهارم: حق حبس.....
۷۷.....	بند اول: شرط حق حبس.....
۷۷.....	بند دوم: مصداق حق حبس.....
۸۰.....	بند سوم: سقوط حق حبس.....
۸۱.....	فصل سوّم: بررسی أجل در سایر عقود معاوضی
۸۲.....	مبحث اول: دین.....
۸۲.....	گفتار اول: دیدگاه حقوقی أجل در دین.....
۸۴.....	گفتار دوم: نقش أجل در دین از دیدگاه فقهاء.....
۸۶.....	گفتار سوم: بررسی آیه ۲۸۲ سوره بقره.....
۸۸.....	گفتار چهارم: دین مؤجل.....
۹۰.....	گفتار پنجم: أجل به سود طلبکار و بدهکار.....
۹۲.....	گفتار ششم: وجود دین مؤجل.....
۹۳.....	گفتار هفتم: سقوط قانونی أجل در دین.....
۹۳.....	۱- مرگ مدیون.....
۹۴.....	۲- ورشکستگی مدیون.....
۹۴.....	گفتار هشتم: قلمرو اجراء أجل در دین.....
۹۵.....	مبحث دوم: قرض
۹۵.....	گفتار اول: لزوم یا جواز عمل به شرط أجل.....
۹۸.....	گفتار دوم: نظر فقهاء در مورد شرط مدت در عقد قرض.....
۹۹.....	گفتار سوم: بررسی نظریه لزوم شرط أجل.....

- گفتار چهارم: مدت دار کردن قرض فوری با شرط زیادت ۱۰۰
- گفتار پنجم: موعد تأدیه در عقد قرض ۱۰۲
- مبحث سوم: رهن ۱۰۳
- گفتار اول: شرایط رهن ۱۰۳
- گفتار دوم: عدم تعیین أجل برای وثیقه در رهن ۱۰۳
- گفتار سوم: دوام، شرط صحت رهن ۱۰۴
- گفتار چهارم: حکم رهن موقت ۱۰۵
- گفتار پنجم: عدم امکان رهن برای دین آینده ۱۰۵
- گفتار ششم: شرط دوام در قبض ۱۰۶
- مسائل ۱۰۷
- مبحث چهارم: ضمان ۱۰۸
- گفتار اول: انواع ضمان ۱۰۸
- گفتار دوم: صورتهای ضمان ۱۰۹
- الف) ضمان حال از دین حال ۱۰۹
- ب) ضمان مؤجل از دین حال ۱۰۹
- ج) ضمان حال از دین مؤجل ۱۱۱
- د) ضمان مؤجل از دین مؤجل ۱۱۲
- مسائل ۱۱۴
- مبحث پنجم: حواله ۱۱۵
- گفتار اول: شروط ضمن عقد حواله ۱۱۵
- گفتار دوم: أجل در حواله ۱۱۶
- گفتار سوم: موعد مطالبه ۱۱۷
- گفتار چهارم: انواع حواله ۱۱۸
- گفتار پنجم: صورتهای حواله ۱۲۰
- مبحث ششم: صلح ۱۲۲

- گفتار اول: صلح ۱۲۲
- گفتار دوّم: شرط خیار بلندمدت در عقد صلح ۱۲۳
- مبحث هفتم: عقد شرکت ۱۲۴
- گفتار اوّل: شرط أجل در شرکت ۱۲۴
- مبحث هشتم: عقد مضاربه (قراض) ۱۲۷
- گفتار اوّل: اشتراط أجل در مضاربه در فقه ۱۲۷
- گفتار دوّم: اشتراط أجل در مضاربه در قانون مدنی ۱۲۹
- گفتار سوّم: فتوای امام در مورد ماده ۵۵۲ ۱۳۱
- مبحث نهم: مزارعه ۱۳۱
- گفتار اوّل: أجل در مزارعه در فقه ۱۳۱
- گفتار دوّم: أجل در مزارعه در حقوق ۱۳۳
- گفتار سوّم: انقضاء مدت مزارعه ۱۳۴
- صور مختلف اختلاف مالک و زارع در مدت ۱۳۵
- مبحث دهم: مساقات ۱۳۶
- گفتار اوّل: شرایط عقد مساقات ۱۳۶
- گفتار دوم: لزوم تعیین أجل در عقد مساقات ۱۳۷
- مبحث یازدهم: اجاره ۱۳۸
- گفتار اول: أجل در اجاره ۱۳۸
- گفتار دوم: شروع مدت اجاره ۱۳۹
- گفتار سوّم: بررسی أجل در اجاره حیوانات ۱۴۱
- گفتار چهارم: بررسی أجل در اجاره انسان (اجیر) ۱۴۲
- گفتار پنجم: تردید در مدت اجاره ۱۴۳
- گفتار ششم: تعیین منفعت ۱۴۶
- گفتار هفتم: بررسی مواد ۵۰۱ و ۵۰۲ قانون مدنی ۱۴۷
- گفتار هشتم: انقضای مدت در اجاره ۱۴۸

گفتار نهم: بررسی چند مسأله و نقل فتاوی مراجع در این مسائل	۱۴۹
نتیجه گیری	۱۵۲
فهرست منابع	۱۵۶
الف (منابع عربی	۱۵۶
ب (منابع فارسی	۱۶۳

مقدمه

الحمد لله رب العالمين وصلی الله علی سیدنا ونبینا محمد و علی اهل بینه

الطیبین و الطاهرین

از آنجایی که انسان موجودی اجتماعی است، ناگزیر است که با سایر افراد هم‌نوع خود رابطه ایجاد کند، تا نیازهای گوناگون خویش را در پرتو روابط مختلف رفع و تأمین کند. با مراجعه به تاریخ و آثار انسانهای دوره‌های نخستین، به این حقیقت می‌رسیم که از همان دوران اولیه پیدایش انسان، روابطی میان افراد بشر وجود داشته، و این روابط بی‌نظم و بدون سیستم نبوده است، زیرا اگر چه تدوین نشده بود و نام قانون بر آن إطلاق نمی‌شده است، ولی مردم خردمند در میان خود بقاء عقلایی که چیزی از قانون کم نبوده را داشته‌اند.

بدیهی است که هیچ انسانی به از دست دادن امکانات و دارائی و منافع خویش تن در نمی‌دهد مگر آنکه در برابر آن چیزی که بدان نیاز داشته چیزی بدست آورد.

و برای اینکه زندگی خود را ادامه دهد و مایحتاج خود را بتواند تأمین کند باید با سایر هم‌نوعان خود معاوضه کند و این روابط خویش را باید طبق قانونی نظم دهد که حقی از هیچکس تباہ نگردد، و هر کس تکلیف خود را در برابر دیگری بداند، و اینجاست که معاملات با یک سیستم ویژه و جالب پا به عرصه وجود می‌گذارند؛ که برخی از معاملات برای به وجود آمدن، نیاز به رضا و اراده دو طرف دارند، که در اصطلاح تحت عنوان عقود مطرح هستند و خود این عقود بر دو قسم هستند.

۱- عقود میجانی مثل: وکالت، هبه، ودیعه و عاریه.

۲- عقود معاوضه مثل بیع و اجاره .

در برخی از این عقود أجل مؤثر و لازم است مثل عقد مساقات و در برخی عقود عدم وجود أجل شرط می باشد مثل بیع صرف . در برخی دیگر می توان شرط أجل نمود ولی تعیین آن در عقد آن را لازم نمی گرداند مثل عقد مضاربه.

در همه مکاتب به عقود به ویژه عقد بیع که سرآمد سایر عقود محسوب می شود توجه خاصی شده است. توجه ویژه فقه اسلامی به عقود و از جمله عقد بیع سبب شده که در بحث فقهی فقهاء بحث گسترده ای از مطالب خود را به بررسی عقود، انواع و شرایط آن اختصاص دهند.

در بین عقود مهمترین آنها عقد بیع است، که دارای صور مختلفی است . چنانچه میب و ثمن هر دو نقد و یا حال باشند یعنی برای قبض و اقباض آنها أجلی معین نشده باشد بیع را حال گویند و مخالف آن را یعنی میب و ثمن هر دو مؤجل باشند را کالی به کالی گویند. اگر ثمن حال و میب مؤجل باشد آن را بیع سلف گویند و در صورتی که برای پرداخت ثمن موعدی معین شده باشد بیع را بیع نسبه می نامند.

همچنین هرگاه متعاملین ضمن عقد بیع شرط کنند، وقتی که با بیع در مدت معینی تمام مثل ثمن را به مشتری رد کند اختیار فسخ معامله را نسبت به تمام میب داشته باشد، بیع شرط نامیده می شود، و هر بیعی که عنوان بیع شرط را نداشته باشد ، بیع قطع می باشد . و بیع علاوه بر این تقسیماتی دیگری دارد که أجل در آنها نیز مطرح شده است.

در این پژوهش به بیان أجل در عقود معاوضی و مسائل مربوط به آن از دیدگاه فقه امامیه با استناد به کتاب و سنت و دلیل اجماع و همچنین با مراجعه به منابع حقوقی پرداخته شده است.

این پایان نامه مشتمل بر سه فصل می باشد؛

فصل اول کلیات و مفاهیم. در فصل دوم که عمده مطالب پایان نامه را به خود اختصاص داده به بررسی أجل و انواع آن ، عقد بیع نسبه، بیع سلف ، خیارات و... پرداخته شده است.

فصل سوم از یازده مبحث تشکیل شده است که به بررسی عقود معاوضی دین، قرض، رهن و... و بیان نظریه فقهاء و حقوقدانان درباره أجل در این عقود پرداخته شده است. با توجه به توسعه عقود در جامعه ما و از آنجایی که وجود أجل و عدم آن در عقود مؤثر است و در برخی عقود أجل شرط صحت عقد و در برخی عقود، أجل نباید شرط شود و در صورت شرط شدن آن سبب بطلان عقد می‌گردد از این رو با توجه به اهمیت عقود و تأثیر أجل به بررسی أجل در عقود معاوضی که أجل در آنها بحث شده است می‌پردازیم.

فصل اول:

کلیات

بیان مسأله تحقیق

در عقود و قراردادهای رایج بین عرف أجل و مدت تأثیر، بسزائی دارد. گاهی وجود أجل باعث تقسیط ثمن می‌شود و در برخی موارد ماهیت عقد را از نظر نقدی و غیر نقدی تعیین می‌کند. (نسیه و سلم)

از سوی دیگر، در مبحث عقد مزارعه، مساقات و... أجل تأثیرگذار است و همین طور در خیارات و عقود دیگر.

این پایان نامه، به بررسی أجل در عقود معاوضی و بیان نظرات فقهاء و حقوقدانان و اختلاف نظر آنها می‌پردازد و نقش أجل را در هر یک از عقود مورد بررسی و تحقیق قرار می‌دهد.

سؤالات تحقیق

- ۱- تأثیر وجود أجل در عقود معاوضی و عدم آن چگونه است؟
- ۲- تفاوت دیدگاههای فقهاء و حقوقدانان در این مسئله چیست؟

فرضیه‌های تحقیق

- ۱- در عقودی که از طرف شارع مجوز وجود أجل صادر شده است ضوابط و معیارهای خاص شرعی نیز تعیین شده است (مثل معین بودن مدت).
- ۲- در برخی از عقود که أجل با مقتضای عقد سازگار نیست، وجود أجل از نظر شارع باعث بطلان عقد می‌شود.

۳- أجل لزوماً در صحت تمام عقود مؤثر نبوده و جزء ارکان همه آنها نیست، و در مواردی بعد از عقد امکان تعیین أجل وجود دارد.

اهداف تحقیق

ارائه یک پژوهش مستقل دانشگاهی در زمینه مبحث أجل در عقود و تطبیق بین بحث‌های فقهی و حقوقی می‌تواند راهگشایی برای پژوهشگران و نیز رفع ابهام از مجهولات بحث شود.

ضرورت تحقیق

با توجه به اختلاف فقهاء و حقوقدانان در پاره‌ای از موارد و عدم بحث مجزا در مورد أجل و بررسی آن و تأثیر أجل در عقود معاوضی بر آن شدم تا موضوع رساله خویش را تحت عنوان بررسی أجل در عقود معاوضی قرار دهم. همچنین رابطه عقود با زمان و تعیین أجل از سوی متعاقدين و یا از سوی قانونگذار و شارع و بیان ضابطه‌ها و معیارهای موجود در این زمینه، به ویژه بررسی مقایسه‌ای مباحث فوق بین فقه و حقوق نیازمند یک تحقیق و تدوین پایان نامه دانشگاهی است.

پیشینه تحقیق

در طول تاریخ در همه جوامع معاوضه کردن و عقود، شایع و رایج بوده و عقود و بحث أجل در آنها در زندگی روزمره انسانها نقش زیادی داشته است و اسلام دارای یک نظام حقوقی مستقل است که از قرآن و سنت گرفته شده و در طول تاریخ پرفرازونشیب فقه شیعه، فقهای عظام به استخراج و گردآوری آنها پرداخته‌اند و در کتابهای خود بخشی را به باب عقود که شامل عقد بیع، اجاره، مضاربه، مزارعه و... اختصاص داده‌اند و به تفصیل این مباحث حقوقی را مورد کنکاش قرار داده‌اند ولی بحثی را تحت عنوان أجل در عقود معاوضی مطرح نکرده‌اند.

در کتابهای فقهی در مورد عقود و اقسام آن بحث شده است و به أجل نیز اشاره شده است ولی بحث مفصل و مجزایی در کتب فقهی و تحت عنوان کتاب مستقلی نوشته نشده